

Teoria „prawdy realnej” w filozofii Xaviera Zubiriego

Streszczenie: Refleksja Xaviera Zubiriego (1898-1983), hiszpańskiego filozofa, na temat prawdy realnej jest ciekawą propozycją epistemologiczną na temat obecności i sposobu percepcji prawdy w rzeczywistości i jej ujmowania przez intelekt w akcie poznawczym. Zdaniem Zubiriego prawda nie jest tylko zgodnością intelektu z rzeczą. W pierwszym ujęciu rzeczy rzeczywistość narzuca się „intelekcji” (intellección) z pewną siłą. Dokonuje się to w procesie „ratyfikacji”, która jednak nie ma charakteru reduplikacji rzeczy. Jest to raczej autoafirmacja bądź też autoinstalacja tego, co rzeczywiste w intelekcie. Prawda nie jest reprezentowaniem [representación], tylko jest autentyczną prezentacją rzeczy taką, jaką jest. Zdaniem myśliciela prawda realna (la verdad real) ma człowieka w swoich rękach, gdyż obejmuje swoją „energiją” cały podmiot poznający. Oznacza to tyle, że „la verdad real” jest pierwszym, niezależnym od aktywności intelektualnej, doświadczaniem prawdy przez człowieka; jej ujęciem pierwotnym i spontanicznym.

Słowa kluczowe: prawda, prawda realna, rzeczywistość, Xavier Zubiri

The Theory of “Real Truth” in the Philosophy of Xavier Zubiri

Abstract: The reflection of Xavier Zubiri (1898-1983), a Spanish philosopher, on the subject of real truth is an interesting epistemological proposal about the presence and perception of truth in reality and its apprehension by the intellect in the cognitive act. According to Zubiri, truth is not merely the consistency of the intellect with the thing. In the first view of the thing, reality imposes itself on the “intellection” (intellección) with a certain force. This is done in the process of “ratification”, which, however, is not a reduplication of the thing. Rather than that, it is a self-affirmation or self-installation of what is real in the intellect. The truth is not a representation [representación], but it is the authentic presentation of the things as it is. According to the Spanish philosopher, the real truth (la verdad real) has man in its hands, since it embraces the entire cognizing subject with its “energy”. This means that “la verdad real” is the first experience of truth by man, independent of intellectual activity; its primary and spontaneous apprehension.

Keywords: real truth, reality, truth, Xavier Zubiri

Wprowadzenie

Xavier Zubiri to hiszpański filozof zajmujący się przede wszystkim zagadnieniami metafizycznymi - problemem istnienia Boga, człowieka oraz obiektywnością prawdy. Urodził się 4 grudnia 1898 roku w San Sebastián. Studiował w Louvain, Madrycie oraz Fryburgu, będąc uczniem Juana Zaragüety, José Ortegi y Gassetta oraz Martina Heideggera. W 1926 roku objął katedrę historii filozofii w Madrycie, gdzie wykładał przez dziesięć lat (do 1935 roku), następnie przebywał w Rzymie oraz w Paryżu. W 1929 roku studiował we Fryburgu, gdzie zapoznał się z nowym nurtem filozoficznym - fenomenologią rozwijaną przez Edmunda Husserla. Po zakończeniu hiszpańskiej wojny domowej (la guerra civil española) wrócił do kraju i w 1942 roku rozpoczął wykłady na uniwersytecie w Barcelonie. Cała jego działalność filozoficzna aż do śmierci, 21 września 1983 roku, była jednak związana z pracą naukową w stolicy Hiszpanii, gdzie też został pochowany razem ze swoją małżonką Carmen Castro Madinaveitia. Jest autorem wielu artykułów i książek, m.in.: „Naturaleza, Historia, Dios” (1944), „Sobre la esencia” (1964), „Inteligencia Sentiente: Inteligencia y Realidad” (1980), „El hombre y Dios” (1984), „Sobre el hombre” (1986), „El hombre y la Verdad” (1999), „El hombre: lo real y lo irreal” (2005).

Filozofię Zubiriego charakteryzuje oryginalność myśli i styl jej uprawiania, wyróżniający się tworzeniem nowych filozoficznych terminów, służących do precyzyjniejszego opisu rzeczywistości np.: „la ratificación” – ratyfikować – „materializacja intelektualna”, czyli przemienienie w procesie poznawczym tego, co abstrahowane w intelektualną formę poznawczą. Zubiri, wyjaśniając pojęcie ratyfikacji, wiąże je z omawianym w niniejszym artykule problemem „prawdy realnej”: „Gdy tylko ujęta rzeczywistość zostaje ratyfikowana w samym wrażeniu, mamy do czynienia z prawdą realną. Ratyfikacja jest nośnikiem rzeczywistości wrażonej. Ratyfikacja jest siłą „wnoszącą” rzeczywistość w intelekt. Intelekt zostaje zaktualizowany przez wrażenie, co wskazuje na to, że to nie my zmierzamy do prawdy rzeczywistej, ale że to prawda realna ma nas niejako w swoich rękach. Nie posiadamy prawdy realnej, ale to ona nas posiada przez siłę tkwiącą w rzeczywistości” (Zubiri 2019a, 239-242).

Prawda realna to ratyfikacja, czyli pierwotna i radykalna forma prawdy intelektu odczuwającej. Ratyfikacja to afirmacja w intelektu własnej rzeczywistości przez to, co rzeczywiste. Prawda realna nie jest referencją do rzeczy percypowanej, ale czymś pierwotniejszym, co wyklucza jakąkolwiek możliwość błędu. Ujmowana rzecz jest rzeczą i nie może nie być rzeczą. Prawda to nie zgodność, referencja ani relacja, gdyż między rzeczywistością a intelektem nie ma żadnego dystansu. Nie jest ona także reprezentowaniem, tylko autentyczną prezentacją, fizycznym uobecnieniem rzeczy w intelektu.

Innym kluczowym pojęciem dla jego filozofii jest termin „inteligencia sentiente” (inteligencja odczuwająca), która jest tym, co udziela podmiotowi poznającemu tego, czym jest ujmowana w procesie poznawczym rzeczywistość na drodze wrażonej formy (Zubiri 2001, 33-35). Inteligencja jest zdolnością ujmowania przedmiotów jako realnie istniejących i „odczuwalnych” nie tylko ze względu na swoją treść, ale przede wszystkim ze względu na to, co je same zakotwicza w rzeczywistości, czyniąc realnymi (Zubiri 1993, 285-293).

Dla hiszpańskiego myśliciela punktem oparcia dla uprawiania filozofii jest złożoność zagadnienia rzeczywistości oraz jej powiązania z prawdą. Madrycki filozof kładzie nacisk na ukazanie prawdy jako podstawowego elementu konstytuującego rzeczywistość. W próbie tej można dostrzec inspiracje zaczerpnięte od Arystotelesa, Kanta oraz fenomenologiczne impresje Husserla czy Heideggera. Nie sposób nie zauważyć konfrontacji hiszpańskiego filozofa z innymi koncepcjami filozoficznymi na temat prawdy – z teorią prawdy korespondencyjnej, pragmatycznej, intersubiektywnej czy fenomenologicznej, do której jest zaliczane jego myślenie (Nicolas i Frapolli 2011, 423-434).

Zubiri jest filozofem, który dąży przede wszystkim do całościowego opisanie rzeczywistości w sposób obiektywny i systematyczny. Realizm jego myśli ujawnia się w postawie gnoseologicznej: podmiotem, który poznaje, nie jest abstrakcyjne „Dasein”, „ja- świadome” czy inny intelektualny konstrukt pozbawiony „ciała”, ale jest nim konkretny człowiek rozumiany przez hiszpańskiego filozofa jako istota „wybierająca rzeczywistość” - „zwierzę rzeczywistości”. Człowiek jest częścią świata biologicznego, ale dzięki inteligencji przekracza go; nie tylko tak jak zwierzę doświadcza on rzeczy jako przedmiotu-bodźca, ale także jako rzeczywistość inteligibilną i uporządkowaną. Oznacza to, że gdy podmiot patrzy na białą kartkę, to w procesie poznawczym ujmuje ją jako jedno, a nie dwa osobne wrażenia - kolor biały i biała przestrzeń stanowią jedno ujęcie. Człowiek doświadcza bogactwa rzeczywistości w jednym ujęciu poznawczym, które jest czuciem (*sentir*) i uchwyceniem rzeczy w intelekcie (*inteligir*), co Zubiri nazywa -jak już wcześniej wspomniałem- inteligencją odczuwającą (*inteligencia sentiente*).

Rzeczywistość, dzięki której osoba może żyć osobowo, znajduje się najpierw w intelekcie pod postacią prawdy, a następnie w woli ujmującej ją jako dobro. Widzimy, że dla Zubiriego mówienie o rzeczywistości jest również próbą uchwycenia tego, czym jest prawda: prawda i rzeczywistość są bowiem nierozdzielne. Oznacza to, że ludzkie życie jest zanurzone w rzeczywistości oraz otoczone przez prawdą. Prawda nie może być subiektywną kategorią, choć bez osobistego przyłgnięcia do niej nie ma człowieka w sensie ontycznym. Konstytuuje ona jednostkę jako osobę, podtrzymując tym samym racjonalność jego procesów poznawczych.

Ponadto rzeczywistość jest nośnikiem tego, co bezpośrednio dotyka i nadaje sensu ludzkiej rzeczywistości. Tym czymś jest prawda, która przybiera różne postacie w zależności od modalności intelektu. Podstawowym ujęciem prawdy i fundamentem całej rzeczywistości jest „prawda realna”.

W niniejszym artykule, w oparciu o oryginalne hiszpańskie teksty Xaviera Zubiriego Apalategui¹ zostanie ukazana idea „prawdy realnej” (*la verdad real*) oraz jej autonomiczny wymiar w ujmowaniu rzeczywistości przez podmiot. Zubiri odcina się w swoim myśleniu

¹ Główne tematy, którymi zajmował się Zubiri w swojej bogatej twórczości filozoficznej, zostały interesująco przedstawione przez J.M. San Baldomero Úcara w artykule “El significado de la vida y filosofía de Xavier Zubiri (1898-1983)”.

od tradycyjnego, dualistycznego jej ujmowania, wskazując na to, że prawda realna to najbardziej podstawowy sposób „bycia prawdy”, gdy rzecz jest zaledwie doświadczana przez człowieka. To bezpośrednie i „spontaniczne” uchwycenie Zubiri definiuje jako „to, co aktualność dodaje temu, co realne, to znajdowanie się w intelekcyj” (Zubiri 2019a, 229).

Rzeczywistość i prawda nie są bowiem identyczne. Prawda jest elementem aktualności, nie jest dodatkową cechą (notą) rzeczywistości, choć nadaje rzeczy w intelekcyj aktualności. Rzecz jako inteligowana ma dwa aspekty: aspekt fizyczny - to, co jest - oraz aspekt prawdy. Nie są to dwa odległe bieguny, ale dwa wymiary tej samej rzeczy. Inteligowanie rzeczy opiera się na bezpośrednim doświadczeniu jej jako przedmiotu realnie istniejącego, tym samym będącego prawdziwym.

Zagadnienie prawdy realnej zostało wyjaśnione przez Xaviera Zubiriego przede wszystkim w VII rozdziale książki „Inteligencia sentiente” (1980). W niniejszym opracowaniu tematu „prawdy realnej” będę przede wszystkim nawiązywać do publikacji Zubiriego: „El hombre y la verdad” (1999) oraz „Escritos menores” (1953-1983), „Naturaleza, Historia, Dios” (1963).

1. Rzeczywistość i prawda (la realidad y la verdad)

Zdaniem Zubiriego rzeczywistość jest strukturą dynamiczną i nie można utożsamiać jej jedynie ze światem przedmiotów poznawanych przez podmiot w intelektualnym ujęciu. Rzeczywistość jest tym, co zostaje w pełni urealnione w intelektualnym ujęciu przedmiotu poznawanego jako coś podstawowego i właściwego dla rzeczy uchwyconej w akcie poznania. Tym, który ją poznaje, jest człowiek. Hiszpański filozof definiuje człowieka jako „zwierzę zanurzone w rzeczywistości”- istotę, która w akcie poznania ujmuje rzecz taką, jaką ona jest realnie, a następnie w procesie poznawczym odsłania kolejne warstwy scalające rzeczywistość. Jednocześnie madrycki filozof podkreśla, że świat nie jest zależny wyłącznie od percepcji jednostki, choć intelektualne uchwycenie rzeczywistości w akcie poznania jest tym, co jest zawsze realne. Zubiri nazywa to „pierwotnym ujęciem rzeczywistości” (aprehensión primordial de la realidad) przez inteligencję odczuwającą (inteligencia sentiente), którą rozumie jako sprawność intelektu łączącą to, co zmysłowe z tym, co niematerialne. Nie ma więc ona charakteru stricte organicznego i nie może go mieć, gdyż ujmuje rzeczy jednostkowe na sposób ogólny i konieczny. Aprehensja pierwotna to akt bezpośredniego doświadczenia rzeczy, dzięki któremu ma miejsce aktualizowanie się rzeczywistości w intelekcyj. Aprehensja pierwotna to elementarny akt, inicjujący wszelkie poznanie. Jest to bezpośredni akt poznawczy, dokonujący się przed tworzeniem sądów egzystencjalnych i umożliwiający bycie sam na sam z rzeczami, które są rzeczywistością „objawiającą się” podmiotowi tu i teraz na sposób intuicyjny. Według hiszpańskiego myśliciela błędem filozofii nowożytnej jest pominięcie faktu, że rzecz jest dana bezpośrednio w „intelekcyj” na podstawie danych zmysłowych i że rzecz ujęta w „intelekcyj” nie jest konstytuowana przez ludzkie władze poznawcze, gdyż jest od nich niezależna (Niziński 2018, 39-40).

Jeśli klasyczna teoria poznania w ujęciu Tomasza z Akwinu zakłada dualizm, wyróżniając podmiot i przedmiot poznania, to zdaniem baskijskiego filozofa dualizm ten zostaje przekroczony dzięki koncentracji na tym, co jest bezpośrednio dane w intelekcie. *Aprehensja* pierwotna to najbardziej podstawowy akt ujmowania rzeczywistości, będący początkiem wszelkiego poznania. Jest to „nagie” ujęcie tego, co jest poza kategorią wydawania sądu o rzeczy, umożliwiające bycie z samą rzeczą, która jest realną częścią ujmowanej rzeczywistości. Zubiri podkreśla, że rzecz jest dana w intelekcie na podstawie własnych cech zmysłowych bez udziału ludzkich władz poznawczych (Jagłowski 2000, 32).

2. Prawda realna (*la verdad real*)

Prawdą realną Zubiri nazywa zatem to, co ujęte i zaktualizowane w poznaniu jako realne (*la verdad real*). Prawda ta ma charakter pierwotny i ma strukturę bycia przedmiotu zaktualizowanego w intelekcie. To, co ujęte przez akt poznawczy, nie traci nic ze swoich cech fizycznych. To, co uległo zmianie, dotyka sposobu obecności tego, co będąc na zewnątrz intelektu zostało w niego wdrukowane razem z prawdą jako „poznawczy konkret”. Nie zmieniła się sama rzecz, ale sposób jej bytowania.

Co więcej, w „*El hombre y Dios*” Zubiri jednoznacznie zauważa, że „prawda pierwotna nie jest tylko zgodnością myśli z rzeczami, to znaczy prawda nie jest przede wszystkim właściwością myśli, ale właściwością samej rzeczywistości, tym co pozwala rzeczywistości na zaktualizowanie się w umyśle. Prawda ta ma trzy zasadnicze funkcje: a) umożliwia przepływ strumienia rzeczywistości taki, jaki on rzeczywiście jest i może być ujęty przez intelekt, b) gwarantuje stabilność poznawanej rzeczywistości oraz c) ma charakter praktyczny, poszerzając ludzkie poznanie (Zubiri 2019b, 214). Intelekt nie ogarnia całej rzeczywistości ani całej prawdy, choć sama prawda okrywa rzeczywistość, tak jak powieź okrywa mięśnie.

W książce „*Natureza, Historia, Dios*” Zubiri dodaje, że „przedmioty są dane człowiekowi jako poznawcza propozycja, a intelekt „nakłada” na siebie ich formę (Zubiri 1994, 27). Prawda natomiast aktualizuje to nałożenie się rzeczy na intelekt. Przedstawienie przedmiotu w intelekcie dokonuje się przy użyciu siły płynącej od rzeczywistości, którą możemy utożsamiać z prawdą. Jest ona komponentem energii wrażenia przedmiotu w intelekt. Proces ratyfikacji nie może być podwojeniem rzeczy, procesem duplikowania tego co jest, lecz prawda obecna w intelekcie jest samopotwierdzeniem rzeczy, którą akt ratyfikacji ukazał jako fakt/daną.

Zubiri, mówiąc o prawdzie, ściśle łączy ją z rzeczywistością, wyróżniając jej trzy cechy: całość, spójność i odporność (Zubiri 2019a, s. 239). Te trzy aspekty ratyfikują się w intelekcie, ukazując tym samym trzy wymiary prawdy realnej.

„Całość” ukazuje charakter systematyczny, strukturalny tego, co realnie istniejące i ratyfikuje się w intelekcie, zakorzeniając się jednocześnie w prawdzie rzeczywistej jako różnorodność, wielość, bogactwo tego, co zostało ujęte. Ostatni z wymienianych przez

Zubiriego elementów - „bogactwo rzeczy” wskazuje na niemożliwość jednorazowego i całościowego ujęcia rzeczywistości przez podmiot poznający, gdyż wymyka mu się ona, manifestując się za każdym razem jako nowość, niespodzianka, sprzeczność lub coś nieznanego. Stałość ta daje człowiekowi poczucie bezpieczeństwa. Natomiast trwałość to cecha rzeczywistości, która stanowi konieczny element wyrażający to, czym dana rzecz jest. Stabilność (estabilidad) sprawia, że o rzeczywistości można coś twierdzić (constatación), czyli umożliwia ona jej poznanie. Trzecią warstwą rzeczywistości jest odporność. W odniesieniu do prawdy realnej twardość odsłania jej stabilność i ukazuje ją jako podłoże dla dalszych procesów poznawczych (Zubiri 2019a, 239-242).

Ważnym pojęciem w epistemologii Zubiriego jest „intelección”. Poprzez „intelekcję” Zubiri rozumie akty poznawcze, będące czystą aktualnością tego, co rzeczywiste [w inteligencji odczuwającej (inteligencia sentiente)]. Niziński podkreśla, że „intelekcja” rzeczy, czy też rzeczywistości, nie jest świadomością czegoś, jak zostałoby to ujęte przez Husserla. Nie jest zdawaniem sobie sprawy z czegoś. Nie jest to także akt żadnej władzy, tylko jest to uchwycenie (aprehensión), czyli akt bezpośredniego doświadczenia tego, co obecne. Aktualność rzeczy poznanej (actualidad) to fizyczne bycie w intelekcyjności tego, co realnie istniejące. Fizyczne bycie ujętej rzeczy w inteligencji odczuwającej nie stwarza jedynie relacji zewnętrznej, ale także wewnętrzną zachodzącą między inteligencją a rzeczą. Zubiri obrazuje to poprzez ciekawy przykład, wskazując na bliskość człowieka wobec drugiego człowieka. Aktualność jest wewnętrznym momentem percepcji rzeczy realnej. Osoba sama czyni się obecną w intelekcyjności drugiego. Oznacza to, że obecność osoby jest zdeterminowana przez nią „z niej samej” (desde sí misma). Ta obecność rzeczy z siebie samej w intelekcyjności to drugi moment aktualności (Niziński 2018, 39-40). Zubiri rozumie więc aktualność jako element „rozjaśniający” rzeczywistość poznawaną. Rzeczy w pewnym sensie „pulsują” aktualnością przed umysłem. Jednak one same nie aktualizują umysłu. Rzeczy mają swoją aktualność, ponieważ wcześniej były już w pewien sposób aktualne. Ta uprzednia aktualność jest tym, co Grecy nazywali rzeczywistością: rodzajem operacji, w której coś zostaje substancjalnie potwierdzone. Arystoteles nazywał to ‘energeia’. Pojęcie to można także rozumieć jako pełnię rzeczywistości w czymś (Zubiri 2019b, 62-66).

Prawda realna - jak wspomniano już wcześniej - jest związana z aprehensją pierwotną, gdy rzecz jest doświadczana przez podmiot na poziomie spontanicznym. Aktualność (actualización) dodaje temu, co realne, bycie (estar) w intelekcyjności. Według hiszpańskiego filozofa ta właśnie obecność jest prawdą realną. Jednak rzeczywistość i prawda nie są identyczne. Prawda jest aspektem aktualności i nie jest dodatkowym elementem rzeczywistości. Jagłowski wyjaśnia to w następujący sposób, że „o tyle, o ile rzeczywistość jest zaktualizowana w intelekcyjności, o tyle, o ile jest poznana, o tyle jest prawdziwa (Jagłowski 2000, 189-190). Prawda zatem nie jest żadnym odsłonięciem tego, co jest ukryte. Zwierzę także odbiera rzecz jako jasną i wyraźną, ale ujmuje ją jako coś zewnętrznego – impuls, a nie jako rzeczywistość prawdziwą. Prawda ukazuje się dzięki rzeczy realnie istniejącej, ale nie miałyby to miejsca bez udziału

inteligencji i ujęcia rzeczy jako realnie istniejącej. Rzeczywistość ujmowana przez intelekt jest zatem rzeczywistością prawdziwą, a prawda w niej zawarta jest „prawdą realną”.

Dla Zubiriego prawda nie jest więc tylko elementem teoretycznym związanym z ludzkim sposobem ujmowania rzeczywistości w akcie poznania. Wręcz przeciwnie, prawda stwarza „przestrzeń”, w której rzeczywistość oraz ludzkie poznanie stają się w pewnym sensie czymś jednym. Prawda zespała oba niezależne elementy - ontyczny i antropologiczny. Z tej perspektywy prawda jest tym, co jest z jednej strony ujmowane przez ludzki intelekt, z drugiej zaś jest autonomicznym składnikiem rzeczywistości i - co więcej- ją obejmuje. Doświadczana przez człowieka rzeczywistość wpływa na ludzkie władze poznawcze. To rzecz oddziałuje na podmiot. „Rzecz prawdziwa” ujęta w intelekcie ma swoją własną „prawdę realną”. Prawda ta nie jest jedynie prawdą logiczną, jak uważali niektórzy filozofowie. Dla Arystotelesa prawda logiczna to prawda ujęta w akcie poznania, co dla Zubiriego oznacza jej „następczość” w odniesieniu do prawdy realnej, która jest zawsze prawdą danej rzeczy i jest zawsze pierwszorzędna i autonomiczna. Nie jest ona także prawdą ontyczną (zgodnością rzeczy z jej ideą w intelekcie), gdyż zakłada to jakiś rodzaj podwojenia, który nigdy nie może być własnością prawdy realnej. Zdaniem madryckiego myśliciela prawda realna obejmuje rzecz poprzez dwa jej ujęcia - jako rzeczywistość właściwą i jako rzeczywistość zaktualizowaną.

Dla Zubiriego prawda jest zatem momentem, wydarzeniem rzeczywistej obecności w jej ujęciu intelektualnym. Autor pisze w „Inteligencia sentiente”, że: „rzeczywistość jest tym, co prawda przekazuje w intellekcie, będąc zaktualizowaną. I ta właśnie aktualizacja jest prawdą, gdyż obejmuje ona uchwyconą rzeczywistość. Rzeczywistość jest zatem tym, co przekazuje prawdę i to właśnie „przekazywanie prawdy” nazywa Zubiri „uprawomocnieniem prawdy” (verdadear) (Zubiri 2019a, 232).

Tak rozumiana prawda jest ukazywaniem (ostensión) i manifestacją (manifestación) rzeczywistości, co wyraża się przez następujące aspekty:

- 1) Rzecz jest prawdą realną, gdy w każdej ze swych not (element strukturalny bytu, cecha) jest świadectwem (patente) samej rzeczy realnej. Jeśli jakaś rzecz jest z natury szorstka, to jest obecna jako rzecz szorstka.
- 2) Rzecz jest prawdziwa, gdy odpowiada temu, co dane jest poprzez noty (cechy) i gdy podmiot może liczyć/polegać na tych notach, np. jeśli ktoś jest prawdziwym przyjacielem, to wtedy jest wierny przyjaźni, którą ofiaruje. Jest to cecha stałości (firmeza).
- 3) Coś jest rzeczywiście prawdziwe, gdy jest fizycznie rzeczywiste in actu exercito. Obecność tego rodzaju w tym wymiarze to efektywność (efectividad) aktualnego trwania w byciu (del estar siendo). Jedność tych trzech wymiarów stanowi prawdę realną. Dzięki tym trzem cechom prawda, będąc rzeczywistością w intellekcie, a następnie wybrana przez wolę, jest nieodzownym fundamentem dla osoby. Dlatego wybieranie określonej postaci rzeczywistości nie jest jedynie możliwością w życiu człowieka, tylko koniecznością, gwarantującą i podtrzymującą osobowe życie (Zubiri 2019b, 112).

3. Aspekt personalistyczny prawdy realnej

Złożoność powiązań strukturalnych między rzeczywistością - intelektem - prawdą jest analizowana przez Zubiriego na dwóch poziomach: 1. Prawda jako aktualizacja tego, co realnie istniejące (*verdad real*); 2. Intelktualne ujęcie tego, czym rzecz poznana jest (*verdad dual*), czyli prawda logiczna, racjonalna.

Hiszpański myśliciel w dziele „*El hombre y Dios*” podkreśla, że prawda nie jest tylko zewnętrznym odniesieniem do tego, co realnie istniejące. Jest ona zewnętrzna tylko w pewnym sensie, gdyż nie musi być zaktualizowana przez inteligencję w procesie poznawczym (Zubiri 2019, 316). Według Zubiriego prawda w swojej pierwotnej warstwie nie jest związana ani z potwierdzeniem, ani ze świadomością czegoś czy też obiektywnym ujęciem rzeczy. Prawda wypływa z „jakości” poznania intelektualnego, które jako proces obejmuje to, co realnie istniejące. Ta obecność przedmiotu w intelekcie nie jest kopią czy fenomenem rzeczy, ale realnym przedstawieniem tego, co jest ujęte w akcie poznania przez intelekt. Prawda jako element rzeczywistości „wdrukowuje się” więc do intelektu, dzięki czemu przedmiot poznany jest uznany przez podmiot jako realnie istniejący.

Przenikanie się intelektu i rzeczywistości „otoczonych” przez prawdę ukazuje trudność wyszczególnienia poszczególnych komponentów ludzkiego poznania. Zubiri zauważa: „Prawda zakłada pewien dualizm między intelektem a rzeczywistością. Intelekt polega na ujmowaniu rzeczy w postaci, w jakiej stanowi ona część rzeczywistości, a pierwotną i radykalną formą prawdy jest akt jej aktualizacji (*actualización*) w rzeczy ujętej w poznaniu intelektualnym. Rzecz jest przedstawiona w inteligencji, ale ma wcześniejszą rzeczywistość, która jest niezależna od tej, która ujęta jest w akcie poznania. I to jest właśnie ta pierwotna i radykalna prawda o rzeczy. Nazywam ją prawdą realną, ponieważ będąc w umyśle ma charakter formalny i jest nierozzerwanie związana z samą rzeczą” (Zubiri 1999, 181).

W książce „*El hombre i la verdad*” hiszpański filozof rozwija znaczenie prawdy realnej dla człowieka, pisząc: „Prawda jest istotowym składnikiem człowieka i każda próba - teoretyczna czy praktyczna- jej zaciemnienia jest opowiedzeniem się (oryginalnie - „aplastar”- zmiżdżeniem) przeciwko samemu człowiekowi” (Zubiri 1999, 164). Oznacza to, że prawda jest zawsze obiektywna i nie może podlegać zmiennym gustom czy opiniom; w swej najgłębszej strukturze jest absolutnie niezależna i jednocześnie stanowi wsparcie dla godności ludzkiego jestestwa w tym, co w nim najbardziej unikatowe i niepodważalne. Człowiek żyje napełniony rzeczywistością, ale otoczony jest również przez prawdę, która ochrania jego bycie przed ciężarem rzeczywistości. Zdaniem Zubiriego być osobą oznacza być nią dzięki znajdowaniu się rzeczywistości w inteligencji, a następnie wybieraniu jej przez wolę. Rzeczywistość, będąc prawdą, niesie w sobie człowiekowi możliwość życia osobowego, ukazując tym samym pełen wachlarz bogactwa (*riqueza*) rzeczywistości. Równocześnie wskazuje na to, że człowiek nie osiąga swojej osobowej pełni jedynie przez kontakt ze światem przedmiotów. Zubiri definiuje rzeczywistość jako to, co jest realne

i niezależne od jakiegokolwiek subiektywnego ujęcia, jak chciał Kant. To nie intelekt kategoryzuje rzeczywistość, ale to prawda rzeczy poznanej konfiguruje intelekt w ten sposób, żeby przedmiot „stał się” prawdziwy dla podmiotu (Zubiri 1999, 133). Rzecz jest niezależna od podmiotu poznającego. Rzecz posiada autonomię, gdyż jest z siebie (*de suyo*). Rzeczywistość jest wcześniejsza wobec percepcji, gdyż jest jej formatywnością, dzięki czemu odnosi się zawsze do tego, co realne. Oznacza to także, wbrew myśleniu Husserla, że obecność rzeczywistości w impresji jest fizyczna, a nie intencjonalna, jest wyrazista i nie eteryczna.

4. Komponenty prawdy realnej (*las dimensiones de la verdad real*)

Bardzo interesującym zabiegiem Zubiriego jest uchwycenie „prawdy realnej” poprzez analizę lingwistyczno-etymologiczną terminu „prawda” i wskazanie kontekstu kulturowego, w jakim formowało się jej rozumienie. Filozof wskazuje na kulturę grecką, rzymską oraz żydowską, w których pojęcie prawdy nabierało ostrości znaczeniowej.

Po pierwsze, Zubiri podkreśla, że prawdziwe jest to, co jest realnie dane w bezpośrednim poznaniu i nie jest czymś wymyślonym ani iluzją. Definicja ta odnosi się do greckiego pojęcia „*aletheia*”. Ukazuje prawdę jako coś, co jest oczywiste, wyraźne, widoczne oraz jasne w poznaniu intelektualnym. Prawda jest tym, co jest i jest realne (Zubiri 2019a, 182).

W drugim ujęciu prawdy Zubiri odnosi się do kultury rzymskiej, gdzie pod terminem „*veritas*” rozumiano to, co jest godne zaufania, wiarygodne, czemu można ufać. Wymiar ten ukazuje prawdę jako coś autentycznego, stabilnego, pełnego siły, stanowiącego oparcie dla budowania relacji. Prawdziwe jest zatem to, co jest autentyczne i wzbudza zaufanie do osób, ale także do rzeczy. Kolejny aspekt etymologiczny prawdy uchwycony przez hiszpańskiego filozofa podkreśla jej charakter personalistyczny i ma swoje źródło w judaizmie, gdzie pod pojęciem prawda - „*emunah*” rozumiano zaufanie okazywane człowiekowi, którego egzystencjalna postawa jest autentyczna, nieobłudna, pozbawiona dwulicowości. Tak rozumiana prawda odnosi się także do wierności, poczucia stabilizacji i pewności, jaką odczuwa podmiot.

Zubiri wskazuje także na odniesienie prawdy tylko do rzeczy. To, co jest prawdziwe, jest zgodne z poznawaną rzeczą, metodologicznie spójne w akcie poznania. „Zgodność” ta jest związana z procesem urzeczywistniania prawdy na sposób metodologiczny. Prawda jest tu definiowana w klasycznym ujęciu jako zgodność rzeczy z jej intelektualnym ujęciem. Według madryckiego filozofa dopiero wszystkie wymienione powyżej aspekty dają całościowy obraz tego, czym rzeczywiście jest prawda realna (Zubiri 2019a, 244).

Zakończenie

Refleksja Xaviera Zubiriego na temat prawdy realnej jest interesującą propozycją epistemologiczną na temat sposobu obecności i percepcji prawdy w rzeczywistości i jej ujmowania przez intelekt w akcie poznawczym.

„La verdad real” jest pierwszym, niezależnym od aktywności intelektualnej, doświadczeniem prawdy przez człowieka, czymś pierwotnym i spontanicznym, a „ja świadome” jest częścią wszystkich konstytuujących ją warstw. Hiszpański myśliciel, mówiąc o prawdzie realnej stwierdza, że obejmuje ona sobą cały podmiot poznający.

Dokonując syntetycznego ujęcia przedstawionego problemu „czym jest prawda realna?”, należy wyróżnić następujące jej cechy:

1. Prawda realna to ratyfikacja (ratificación). Jest to pierwotna i radykalna forma prawdy inteligencji odczuwającej.
2. Ratyfikacja to potwierdzenie [w intelekcyj] realności przedmiotu przez to doświadczone w poznaniu.
3. Prawda realna nie jest prostą zgodnością rzeczy z jej ujęciem intelektualnym, jest jej pierwotnym, „intuicyjnym doświadczeniem”.
4. Między rzeczywistością a „intelekcją” nie ma żadnego dystansu.
5. Prawda nie jest reprezentacją [representación], tylko jest autentyczną prezentacją rzeczy, taką jaka jest.

Koncepcja prawdy realnej jest wyrazem poszukiwania przez Zubiriego fundamentu rzeczywistości. Filozof odkrywa, że pragnienie to jest właściwe władzom poznawczym człowieka. Odsłania się ona w rzeczywistości, w której jest on zanurzony jako podmiot poznający. Ta obecność rzeczywistości w intelekcyj to właśnie prawda realna, będąca nie tylko początkiem procesu intelektualnego, ale zasadą wszystkich innych procesów poznawczych. Prawda realna, jako pierwsza zasada stanowi gwarancję prawdziwości i realności ludzkiego poznania, co więcej - jak zauważa José Antonio Hernanz Moral - „prawda realna nieustannie odnosi nas ponad nią samą, w poszukiwaniu wewnątrz rzeczywistości, realnie/ prawdziwie istniejących przedmiotów. Rozum poznaje jedynie poprzez idealizowanie (idear) tego, czym rzeczy mogłyby być; myślenie natomiast jest szkicowaniem struktur różnych możliwości. Wysiłek ten byłby jednak niemożliwy, gdyby nie obecność prawdy realnej (Hernanz Moral 2009, 71).

Juan Antonio Nicolás stwierdza, że koncepcja prawdy w ujęciu Zubiriego nie jest ani elementem teoretycznym, ani konceptualnym ludzkiego intelektu. Prawda jest dla podmiotu czymś konstytutywnym w wymiarze jego rzeczywistości jako osoby. Bez niej nie ma człowieka w sensie ontycznym. Jednak prawda nie ma związku z subiektywnością. Zubiri w ten sposób przezwycięża nihilizm epistemologiczny i ontologiczny, gdyż ludzkie życie jest według niego istotowo związane z rzeczywistością, a co za tym idzie, także z prawdą.

Wszelka dyskusja nad zasadnością nihilizmu zawsze zakłada wcześniejszą aprehensję pierwotną, czyli już pewną prawdę realną (Nicolás 2011, 302-303).

Rzeczywistość, której zasadą jest prawda realna, niesie w sobie dostępność, stałość i pewność oraz możliwość dla rozwoju życia osobowego. Można zatem stwierdzić, że nie ma człowieka bez jego racjonalnego i wolitywnego odniesienia do prawdy realnej, która stanowi ontyczne wsparcie dla jego bycia-w-świecie, będąc jego fundamentem.

Bibliografia

- Banon J. 1995. Zubiri hoy: tesis básicas sobre la realidad. W: Del sentido a la realidad (Estudios sobre la filosofía de Zubiri). Madrid: Trotta/Fundación Xavier Zubiri.
- Cerezo Galan P. 1995. Del sentido a la realidad. El giro metafísico en Xavier Zubiri. W: Del sentido a la realidad (Estudios sobre la filosofía de Zubiri). Madrid Editorial Trotta/Fundación Xavier Zubiri.
- Hernanz Moral, J.A. 2009. Voluntad de verdad, fundamento de la verdad: la idea de verdad en la metafísica de Zubiri. W: Jorge Alfonso Chávez Gallo (red.), *Euphyia* 3(4) (2009), México: Universidad Veracruzana.
- Jągłowski, M. 2000. Realizm transcendentálny Xaviera Zubiriego. Olsztyn: Zakład Poligraficzny UWM.
- Nicolás, J. A. i Frapolli, M. J. 2011. Teorías contemporáneas de la verdad, Madrid: Tecnos.
- Nicolás, J. A. 2011. La teoría zubiriana de la verdad. W: J.A Nicolás Marín (red.), *Guía Comares de Zubiri*, Granada: Editorial Comares.
- Niziński, R. S. 2018. Neoplatońskie inspiracje i ich konsekwencje w filozoficznej refleksji o Bogu Xaviera Zubiriego.
https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/24906/1/SiM_192_2018_Niziński_druk.pdf (dostęp 23.11.2022)
- Úcar San Baldomero, J.M. El significado de la vida y filosofía de Xavier Zubiri (1898-1983). <http://www.zubiri.org/works/spanishworksabout/sanbaldomero/leccion1998.htm> (dostęp 26.11.2022)
- Zubiri, X. 1993. El problema filosófico de la historia de las religiones. Madrid: Alianza Editorial.
- Zubiri, X. 1994. Naturaleza, historia, Dios. Madrid: Alianza Editorial.
- Zubiri, X. 1999. El hombre y la verdad. Madrid: Alianza Editorial.
- Zubiri, X. 2001. Sobre la realidad. Madrid: Alianza Editorial.
- Zubiri, X. 2019a. Inteligencia sentiente / Inteligencia y realidad. Madrid: Alianza Editorial.
- Zubiri, X. 2019b. El hombre y Dios. Madrid: Alianza Editorial.